

УДК 37.013.42

Наталія Родіна

ORCID iD 0000-0002-7179-3066

аспірантка Київського міжнародного університету,
вул. Львівська, 49, 03179 Київ, Україна,
rodin.s@i.ua

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті висвітлено проблему формування інклюзивного освітнього середовища для людей з особливими проблемами, проаналізовано концептуальні засади та основні нормативно-правові акти, щодо розвитку інклюзивної освіти в Україні, розкрито і розширено сутність і зміст таких понять, як: «середовище», «освітнє середовище», «інклюзивне освітнє середовище», «люди з особливими потребами», охарактеризовано загальнодидактичні принципи інклюзивної освіти, визначено основні пріоритети та складові інклюзивного освітнього середовища, яке буде сформоване за принципами доступності, гуманності та ефективності, встановлено його основні особливості, виокремлено основні напрями надання психологічної допомоги особам із проблемами психофізичного розвитку, їх соціалізації в суспільстві.

Охарактеризовано багатовимірність визначень та дефініцій у процесі характеристики базових складових освітнього середовища. Розглянуто різноманітні думки і підходи щодо розуміння сутності поняття «освітнє середовище». Подано власне розуміння інклюзивного освітнього середовища як виду освітнього середовища, яке забезпечує всім суб'єктам освітнього процесу рівні можливості для ефективного саморозвитку, передбачає вирішення проблеми освіти людей з особливими потребами шляхом адаптації освітнього простору до потреб кожної людини, охоплюючи реформування процесу навчання, методичну гнучкість і варіативність, сприятливий психологічний мікроклімат, перепланування навчальних приміщень таким чином, щоб вони відповідали потребам усіх без винятку учасників освітнього процесу і забезпечували повну участь людей в освітньому процесі.

Подано характеристику інклюзивного освітнього середовища як системи ціннісного ставлення до особистісного розвитку людей з особливими освітніми потребами, сукупності ресурсів (засобів, внутрішніх і зовнішніх умов) їх життєдіяльності в закладах освіти та спрямованість на реалізацію індивідуальних освітніх стратегій.

Ключові слова: інклюзивна освіта; інклюзивне освітнє середовище; люди з особливими потребами; освітнє середовище.

<https://doi.org/10.28925/1609-8595.2021.2.9>

Вступ. У сучасних умовах розвитку демократичного суспільства важливого значення набуває проблема функціонування інклюзивної освіти, створення і формування освітнього середовища для кожної особистості, зокрема людей, які мають особливі потреби. Незалежно від стану здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, кожна людина має право на повноцінне життя, здобуття освіти, якість якої для людей з особливими потребами не відрізняється від якості освіти інших людей. Відтак, вважаємо, що саме цей підхід є основним в організації інклюзивного навчання й особистісного розвитку людей з особливими потребами. Останніми роками у філософських, психолого-педагогічних, медичних

джерелах актуальними є проблеми, пов'язані у впровадженні ідей інклюзивної освіти, формування освітнього середовища в закладах вищої освіти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз і вивчення наукових джерел із означеної проблеми засвідчив, що процес навчання й соціалізація людей з особливими освітніми потребами та шляхи їх вирішення в Україні досліджували Г. Гоцко, А. Колупаєва, М. Сварник, В. Синьова, Н. Софій, А. Шевцова та ін. У своїх працях вони зазначають потребу в зміні підходів до організації надання освітніх послуг людям із особливими потребами і необхідності впровадження нових форм і видів освіти, які сприятимуть їх інтеграції у суспільство. Серед них особливої уваги заслуговує інклюзивна освіта,

а, отже, і створення інклюзивного освітнього середовища.

Нами встановлено, що дослідження різних аспектів освітнього середовища в контексті інклюзії набуває сьогодні особливої актуальності й привертає науковий інтерес завдяки його специфіці: поліструктурності та міждисциплінарності. Наукове обґрунтування концептуальних засад навчання осіб з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища, моделювання освітнього середовища визначено в наукових працях, як українських, так і зарубіжних науковців (Л. Будяк, Е. Данілавічуте, С. Єфімова, І. Калініченко, А. Колупаєва, С. Литовченко, І. Луценко, М. Малофеев, С. Мартиненко, Г. Нікуліна, П. Таланчук, О. Тараненко, О. Федоренко та ін.).

Мета статті – висвітлення особливостей створення і формування освітнього середовища для людей з особливими проблемами, визначення основних чинників впливу на нього, що є досить актуальним у сучасному суспільстві.

Результати дослідження. З урахуванням проблеми дослідження вважаємо за необхідне розкрити й розширити сутність і зміст базових понять, зокрема: «середовище», «освітнє середовище», «інклюзивне освітнє середовище», «люди з особливими проблемами». Під поняттям «середовище» більшість науковців розуміють безпосереднє оточення особистості, сукупність різних умов її життєдіяльності, міжособистісні стосунки і взаємодію з іншими людьми, реальне оточення, в умовах якого відбувається становлення і розвиток людини (Малишевська, 2016; Мартиненко, 2018; Martynenko et al., 2019). Такий підхід до тлумачення середовища як соціальної категорії доводить, що саме воно сприяє особистісному розвитку людини, забезпечує взаємодію цілеспрямованого навчання і формування. Це положення є також визначальним для проектування інклюзивного освітнього середовища.

Результатом планомірної роботи з упровадження інтегрованого та інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах середньої освіти України вважають затвердження «Концепції розвитку інклюзивного навчання» (наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.10 року, № 912). У документі сформульовано мету, завдання і принципи розвитку інклюзивної освіти, шляхи її впровадження у загальноосвітніх закладах, аргументовано правову основу, подано фінансово-економічне обґрунтування, очікувані результати від її реалізації (Колупаєва, 2010).

Сутнісне наповнення базових понять. У світлі єдиної природи, суспільства і людини перспективним є аналіз середовища з точки зору освіти, адже чим більше особистість

використовує можливості середовища, тим швидше й продуктивніше відбувається її вільний і активний саморозвиток. Окрім того, у контексті проблем інклюзії, поняття «середовище» набуває особливого забарвлення й актуальності. Зокрема, І. Малишевська (2016) зазначає, що «для більш повного розуміння якісних характеристик і структурних компонентів, які обов'язково повинні мати місце у середовищі соціалізації і навчання людей з особливими потребами, варто звернутися до розкриття поняття «освітнє середовище».

У педагогічній літературі під дефініцією «освітнє середовище» розуміють «сукупність умов, що впливає на формування й функціонування особистості в суспільстві, на її предметно-просторове оточення, здібності, потреби, інтереси і свідомість» (Сластенин, 1994, с. 47–48; Ясвин, 2001).

Характеризуючи роль і значення середовища в процесі соціалізації особистості, К. Гордеева (2019, с. 131) звертає увагу на соціалізацію особистості під час важкого стану в Державі, має за мету залучити їх до прийняття рішення проблем власного життя і діяльності, стимулювати реалізацію їх покликань, здібностей, ініціативи і творчості. Тобто, в даному процесі в сьогоденних умовах слід відкидати як дрібну опіку, так і відмову в допомозі людини у виборі її життєвих і соціально значущих цінностей та орієнтацій. Спільна діяльність молодого покоління з фахівцями соціально-педагогічної роботи, передача їх знань, досвіду, дасть змогу дітям та молоді оволодіти навичками соціально-активної особистості.

Освітнє середовище – це багатомірне соціально-педагогічне явище, пов'язане в єдине ціле різними комунікативними механізмами, яке має ситуативний вплив на розвиток ціннісних орієнтацій особистості, відносин і способів поведінки, що актуалізуються в процесах освоєння, споживання й поширення соціокультурних цінностей. Багато дослідників відводять освітньому середовищу визначальне місце в освіті, оскільки саме воно об'єднує в собі і цілі, і зміст, й організацію освіти в конкретній освітній ситуації, визначає вектор і склад здібностей і якостей людини, становлення яких відбувається під час освіти. Категорія «освітнє середовище» пов'язує розуміння освіти як сфери соціального буття, а середовище як чинник освіти. У свою чергу освітнє середовище Нової української школи тлумачиться як сукупність природних, фізичних та соціальних об'єктів і суб'єктів, які впливають на формування мультикультурної компетентності учня та його особистісний розвиток, сприяють становленню міжсуб'єктної взаємодії та особистісно орієнтованих комунікацій в освітньому процесі, забезпечують умови комфортної життєдіяльності учня у закладі освіти та поза його межами (Іванець, 2020, с. 27).

Встановлено, що С. Колкова (2001) і В. Ясвін (2001), характеризуючи «освітнє середовище» як середовище соціальних інститутів, зазначають, що воно здатне забезпечити комплекс можливостей для саморозвитку всіх суб'єктів освітнього процесу. О. Васильєва (2011, с. 78) На думку М. Братко (2016, с. 16), під освітнім середовищем варто розуміти «багаторівневу систему умов, обставин, чинників, можливостей, яка забезпечує оптимальні параметри освітньої діяльності певного освітнього суб'єкта в усіх аспектах – цільовому, змістовому, процесуальному, результативному, ресурсному». Крім того, дослідниця зазначає, що «освітнє середовище варто розглядати як загальний, сукупний, об'єднаний, інтегральний, цілісний чинник розвитку і становлення особистості, який відіграє значну роль у модифікації її поведінки, впливає на розвиток і формування здібностей, потреб, інтересів, свідомості». Розглядає освітнє середовище як «упорядковану цілісну сукупність компонентів, взаємодія та інтеграція яких зумовлює наявність в освітнього закладу вираженої здатності створювати умови і можливості для цілеспрямованого та ефективного використання педагогічного потенціалу середовища в інтересах розвитку особистості» (Братко, 2016, с. 16).

Таким чином, враховуючи попереднє визначення, що характеризує освітнє середовище як поняття інтегративне і поліструктурне, проаналізуємо зміст і структуру освітнього середовища крізь призму інклюзивної парадигми.

Вивчення феномену «освітнє середовище» в контексті розвитку інклюзії дає підстави розглядати його як певну технологію інклюзивного навчання, оскільки будь-яка технологія спрямована на досягнення кінцевого результату – в нашому випадку, – це успішна соціалізація людей з особливими потребами. Отже, інклюзивне освітнє середовище має ґрунтуватися на загальних принципах інклюзії, враховуючи об'єктивні та суб'єктивні чинники ефективного розвитку в межах відкритої соціально-педагогічної системи, слідувати чіткій меті, реалізованій змістом інклюзивного навчання, впроваджувати інноваційну методіку і засоби для організації освітнього процесу в умовах інклюзії.

На нашу думку, функціонування інклюзивного освітнього середовища має будуватися як на загальнодидактичних принципах навчання, так і на принципах інклюзивної освіти, таких, як:

- цінність кожної особистості не залежить від її здібностей і досягнень;
- кожна людина здатна відчувати і мислити;
- кожна особистість має право на освіту і вибір форми навчання;
- особливості кожної людини – це не перепони, а стимул навчання, каталізатор її всебічного розвитку;

- єдність освітнього простору на засадах: консолідації парадигм і технологій спеціальної і загальноосвітньої підтримки кожної особистості та індивідуального і диференційованого підходів;

- наступність і комплексність у забезпеченні матеріальними, навчально-методичними, кадровими та іншими ресурсами, необхідними для ефективного функціонування інклюзивного середовища;

- корпоративний підхід – спільна робота державних і громадських організацій, кваліфікованих медичних і психолого-педагогічних фахівців на основі взаємодопомоги і взаєморозуміння, забезпечуючи системність і цілісність середовища;

- варіативність освітньо-розвивального середовища;

- динамічність освітнього процесу за рахунок модульної організації навчальних програм і курсів;

- добровільність – усі учасники освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього середовища навчаються, взаємодіють і співпрацюють один з одним добровільно;

- активність усіх суб'єктів інклюзивного освітнього процесу (Колупаєва, 2010).

Отже, в основу формування інклюзивного освітнього середовища для людей з особливими потребами покладено загальний принцип, який передбачає доступність освіти щодо її пристосування до різних потреб усіх людей. Водночас, необхідно створювати особливі умови для повноцінного навчання і доступу до освіти людям із особливими освітніми потребами.

Для формування такого типу освітнього середовища кожний заклад освіти реалізовує власні завдання й ідеї. Аналіз науково-педагогічних джерел дає змогу виокремити такі з них:

- навчання виключає будь-яку дискримінацію у ставленні до людей з особливими освітніми потребами;

- для навчання таких осіб виконуються відповідні умови, а саме: всі вони беруть участь у різних заходах, де група, клас і освітнє середовище є інклюзивними;

- індивідуальне навчання в колективі підтримується спільною роботою медичного персоналу, психолого-педагогічних фахівців.

Очевидним є те, що навчання в умовах такого освітнього середовища є сучасною альтернативою класно-урочній системі навчання, технологією, яка використовує педагогіку стосунків, а не вимог. Основними пріоритетами є такі, як:

- соціальна адаптація людини на кожному віковому етапі розвитку; природовідповідність освітніх завдань, методик як можливостям дитини, так і загальній логіці розвитку;

- розвиток інформаційної культури, комунікативних компетенцій, умінь взаємодіяти з іншими людьми;

• створення безбар'єрного освітнього середовища не лише фізичного, а й психологічного.

Усе зазначене попередньо дає змогу виокремити такі складові освітнього середовища для людей з особливими потребами, як: безбар'єрне фізичне і психологічне середовище, спеціальні умови навчання й здобуття освіти.

Змістове забезпечення освітнього середовища має будуватися за принципом доступності, гуманності та ефективності, бути гнучким, взаємозамінним, мотивувати до навчання й стимулювати до саморозвитку (Колупаєва, 2010).

Отже, з огляду на означене попередньо, освітнє середовище, якому належить місце центральної складової життєдіяльності, де у людей з особливими освітніми потребами формуються і розвиваються базові вміння й навички, необхідні для оптимального залучення в існуючі соціальні умови, можна вважати інклюзивним.

Наступне базове поняття, що досліджується – «люди з особливими потребами». В українському законодавстві інвалід (людина з особливими потребами) визначається як особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що приводить до обмеження нормальної життєдіяльності, викликає в особи потребу в соціальній допомозі та посиленому соціальному захисті, а також вимагає виконання з боку держави відповідних заходів для забезпечення її законодавчо визначених прав (Гоцко, 2018).

У контексті нашого дослідження спеціальними ознаками інклюзивного освітнього середовища для людей з особливими потребами є:

- практико-орієнтований зміст навчання;
- невелика наповнюваність навчальних класів (груп);
- орієнтація освітнього процесу на особистісні потреби людини;
- відсутність формальних обмежень освітнього процесу розкладом, фіксованим терміном засвоєння програми;
- відсутність чіткої регламентації у виконанні людьми з особливими освітніми потребами державних освітніх стандартів.

Отже, у вузькому розумінні, інклюзивне освітнє середовище – це вид освітнього середовища, яке забезпечує всім суб'єктам освітнього процесу можливість для ефективного саморозвитку, передбачає вирішення проблеми освіти людей з особливими потребами шляхом адаптації освітнього простору до потреб кожної людини, охоплюючи реформування процесу навчання, методичну гнучкість і варіативність, сприятливий психологічний мікроклімат, перепланування навчальних приміщень таким чином, щоб вони відповідали потребам усіх без винятку дітей і

забезпечували, повну участь людей в освітньому процесі.

Формування інклюзивного освітнього середовища в широкому розумінні передбачає навчання зі своїми ровесниками дітей, які будучим відрізняються від них. Отже, це можуть бути не лише люди з психофізичними порушеннями, а й обдаровані, люди, які є представниками національних меншин та інших релігійних конфесій. Такі особи потребують також особливих освітніх послуг. У цьому контексті, філософія і принципи інклюзії розширюють свої межі. Кожен учасник освітнього процесу (передусім це стосується психолого-педагогічного персоналу) повинен враховувати всі особливості кожної особистості та задовольняти її освітні потреби.

Проведений нами аналіз психологічної, педагогічної та соціологічної літератури з проблеми формування інклюзивного освітнього середовища засвідчив, що існують різноманітні підходи до тлумачення цього поняття, спостерігається широка поліваріантність у розумінні стратегії проектування такого середовища. Результатом аналізу може бути характеристика інклюзивного освітнього середовища як системи ціннісного ставлення до особистісного розвитку людей з особливими освітніми потребами, сукупності ресурсів (засобів, внутрішніх і зовнішніх умов) їх життєдіяльності в закладах освіти та спрямованість на реалізацію індивідуальних освітніх стратегій.

На нашу думку, інклюзивне освітнє середовище формується корпоративно, командою однодумців. У його створенні беруть участь фахівці психолого-педагогічного профілю (вихователі, вчителі початкової школи, педагоги-психологи, корекційні педагоги, соціальні педагоги), а також адміністрація і медичний персонал закладу. Для розбудови інклюзивного середовища потрібно зробити його фізично доступним, надати можливість для оптимального навчання і набуття соціального досвіду. Необхідно також створити мікроклімат піклування і поваги, що сприятиме всебічному розвитку осіб, які мають проблеми психофізичного розвитку.

Водночас, наше бачення сутності поняття «інклюзивне освітнє середовище» зводиться до того, що це кероване інклюзивними принципами освітнє середовище, здатне вдосконалюватися й забезпечувати якісну психолого-педагогічну підтримку і задоволення індивідуальних потреб кожної людини з освітніми потребами на засадах відкритості та професійної співпраці.

На основі проведеного теоретико-прикладного дослідження, варто зробити наступні висновки: до особливостей організації та створення інклюзивного освітнього середовища для означеної категорії осіб відносяться такі, як:

- вивчення соціально-психологічного стану людей з особливими потребами;
- соціально-педагогічне дослідження особливостей їх соціалізації (мікро-, макро-, мегачинники);
- побутова реалізація (навчання людей навичкам самообслуговування та дотримання норм поведінки у різних мікросоціумах);
- проведення психологічного консультування та діагностування;
- консультування членів сімей, де проживають клієнти, з правових та психолого-педагогічних питань;
- психолого-педагогічна корекційна робота з людьми означеної категорії;
- розвиток потенційних творчих можливостей, врахування потреб і запитів;
- формування особистісних якостей спеціальними засобами психологічного тренінгу;
- організація культурно-дозвіллевої діяльності за допомогою спеціальних засобів психологічного тренінгу;
- проектування і впровадження різноманітних програм і форм роботи з людьми, що мають проблемами психо-фізичного розвитку;
- лобювання пропозицій на рівні органів

місцевої влади і самоврядування щодо поліпшення роботи з ними;

- координація та інтеграція діяльності різних соціальних інститутів, які опікуються проблемами людей з особливими потребами.

До зазначеного необхідно додати й той аспект, який, на нашу думку, є важливим для особистісно орієнтованого підходу до навчання й соціалізації осіб із особливими проблемами, це створення психолого-педагогічних умов, які сприятимуть їх внутрішньому самоствердженню, самостійному досягненню поставленої мети.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Проведене дослідження дало змогу сформулювати певні узагальнення: для людей з особливими потребами необхідно створити таке інклюзивне середовище, яке б відповідало принципам їхньої життєдіяльності, вирішувало б завдання інклюзивної освіти, інтегрувало основні (освітню, виховну, розвивальну, діагностичну, оздоровчу) функції. Особливостями формування такого середовища є, перш за все, психолого-корекційна робота і психолого-педагогічний супровід, здійснення індивідуального, особистісно орієнтованого підходу, формування особистісних якостей засобами консультування та психотренінгу тощо.

Література

- Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Київ: Київський центр навчальної літератури, 2003. 208 с.
- Братко М. В. Управління професійною підготовкою фахівців в умовах Університетського коледжу: теоретичний аспект. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2016. № 7 (3). С. 9–16. DOI: <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2016.74526>
- Гордєєва К. Особливості процесу соціалізації особистості у складний період української держави. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2019. № 5 (97). С. 126–135. DOI: [https://doi.org/10.31865/2077-1827.5\(97\)2019.196467](https://doi.org/10.31865/2077-1827.5(97)2019.196467)
- Гоцко Г. Особливості організації освітнього процесу в умовах реалізації основних засад інклюзивного навчання. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне навчання в Новій українській школі», м. Тербовля, 26-27.03.2018 р.* Київ: Інтерсервіс, 2018. С. 28–30.
- Закон України Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні. 2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (дата звернення: 23.05.2021).
- Іванець Н. Інтеграція мультикультурного змісту освітнього середовища Нової української школи. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*. 2020. Том 4. № 30. С. 22–27. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/30.212549>
- Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. Київ: АТОПОЛ, 2011. 274 с.
- Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів. Київ: АТОПОЛ, 2010. 96 с.
- Концепція розвитку інклюзивної освіти. 2010. URL: <http://www.mon.gov.ua/gr/obg/> (дата звернення: 23.05.2021).
- Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ: Грамота, 2005. 448 с.
- Лукашевич М. П. Соціалізація особистості: теоретико-прикладне впровадження: монографія. Київ: Освіта, 1998. 168 с.
- Малишевська І. Інклюзивне освітнє середовище: генеза поняття. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2016. № 3. С. 19–26.
- Мартиненко С. М. Педагогічне моделювання освітнього середовища університету в умовах євроінтеграції. *Освітній простір України*. 2018. Випуск 14. С. 22–30. DOI: <https://doi.org/10.15330/esu.14.22-30>

- Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія. Книга друга: Соціальна психологія особистості і спілкування. Київ: Либідь, 2006. 315 с.
- Основи інклюзивної освіти / за ред. А. А. Колупаєвої. Київ: А.С.К., 2012. 308 с.
- Сластенин В. А., Шиянов Е. Н. Гуманистическая парадигма педагогического образования. *Материалы Международной научно-практической конференции «Педагогическое образование для XXI века»*. Москва: МПГУ, 1994. 187 с.
- Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. Москва: Смысл, 2001. 366 с.
- Martynenko S., Nekryach A., Naumenko R., Petrenko N., Movchaniuk A., Nevlad V. Decentralization of authorities in Ukraine as an efficient instrument for strengthening local democracy in the modern stage of government. *International Journal of Engineering and Advanced Technology (IJEAT)*. 2019. № 9 (1). P. 6786–6792. DOI: 10.35940/ijeat.A2978.109119

References

- Bezpalko, O. V. (2003). *Sotsialna pedahohika v skhemakh i tablytsiakh [Social pedagogy in diagrams and tables]*. Kiiivskij centr navchalnoi literatury.
- Bratko, M. V. (2016). Upravlinnia profesiinoiu pidhotovkoiu fakhivtsiv v umovakh Universytetskoho koledzhu: teoretychnyi aspekt [Management of specialists' professional training in university college: theoretical aspect]. *ScienceRise: Pedagogical Education*, 7 (3), 9–16. <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2016.74526>
- Gordeyeva, K. (2019). Osoblyvosti protsesu sotsializatsii osobystosti u skladnyi period ukrainskoi derzhavy [Peculiarities of the process of socialization of personality in the difficult period of the Ukrainian state]. *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu*, 5 (97), 126–135. [https://doi.org/10.31865/2077-1827.5\(97\)2019.196467](https://doi.org/10.31865/2077-1827.5(97)2019.196467)
- Goczko, G. (2018). Osoblyvosti organizaciyi osvitnogo procesu v umovax realizaciyi osnovnyx zasad inklyuzyvnoho navchannya [Features of the organization of the educational process in the implementation of the basic principles of inclusive education]. *Materiali Mizhnarodnoi naukovy-praktichnoi konferencii «Inkluzivne navchannya v Novij ukrainskij shkoli»*, m. Terebovlja 26-27.03.2018 r (pp. 28–30). Interservice.
- Zakon Ukraini Pro rehabilitaciju osib z invalidnistju v Ukraini [Law of Ukraine On Rehabilitation of Persons with Disabilities in Ukraine]* (2005). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>
- Ivanets, N. (2020). Intehratsiia multykulturnoho zmistu osvithnoho seredovyshcha Novoi ukrainskoi shkoly [Integration of multicultural content of the New ukrainian school educational environment]. *Naukovyi zbirnyk «Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka»*, 4 (30), 22–27. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/30.212549>
- Kolupayeva, A. A., Taranchenko, O. M. (2011). *Dity z osoblyvymy potrebamy v zahaknoosvitnomu prostori: pochatkova lanka. Puvivnyk dlia pedahohiv [Children with special needs in education: the primary stage. Guide for teacher]*. АТОPOL.
- Kolupayeva, A. A., Savchuk, O. L. (2011). *Dity z osoblyvymy potrebamy ta organizatsiia ikh navchannia [Children with special needs and organization of their training]*. АТОPOL.
- Kontseptsiiia rozvytku inkluzivnoyi osvity [Concept of inclusive education development]* (2010). <http://www.mon.gov.ua/gr/obg/>.
- Kremen, V. H. (2005). *Osvita i nauka v Ukraini – innovatsiini aspekty. Stratehiia. Realizatsiia. Rezultaty [Education and science in Ukraine – innovative aspects. Strategy. Realization. Results]*. Hramota.
- Lukashevych, M. P. (1998). *Sotsializatsiia osobystosti: teoretyko-prykładne vprovadzhenia: monohrafiia [Socialization of personality: theoretical and applied implementation: monograph]*. Osvita.
- Malyshevska, I. (2016). Inklyuzyvne osvithne seredovyshhe: geneza ponyattya [Inclusive educational environment: the genesis of the concept]. *Osoblyva dytyna: navchannya i vykhovannya*, 3, 19–26.
- Martynenko, S. M. (2018). Pedagogichne modelyuvannya osvithnoho seredovyshha universytetu v umovakh yevrointegraciyi [Pedagogical modeling of educational environment of the university under the conditions of European integration]. *Osvitnij prostir Ukrainy*, 14, 22–30. <https://doi.org/10.15330/esu.14.22-30>
- Orban-Lembryk, L. E. (2006). *Sotsialna psykholohiia. Kniga 2: Sotsialna psykholohiia osobystosti i spilkuвання [Social Psychology. Book 2: Social psychology of personality and communication]*. Lybid.
- Kolupayeva, A. A. (Ed.) (2012). *Osnovy inkluzyvnoyi osvity [Fundamentals of inclusive education]*. A.S.K.
- Slastenin, V. A., Shiyonov, E. N. (1994). Gumanisticheskaya paradihma pedagogicheskogo obrazovaniya [The humanistic paradigm of teacher education]. *Mezhdunarodnaya nauchno-prakticheskaya konferentsiya «Pedagogicheskoye obrazovaniye dlya XXI veka»*. MGPU.
- Yasvin, V. A. (2001). *Obrazovatel'naya sreda: Ot modelirovaniya k proektirovaniyu [Educational environment: From modeling to design]*. Smysl.
- Martynenko S., Nekryach A., Naumenko R., Petrenko N., Movchaniuk A., Nevlad V. (2019). Decentralization

of authorities in Ukraine as an efficient instrument for strengthening local democracy in the modern stage of government. *International Journal of Engineering and Advanced Technology (IJEAT)*, 9 (1), 6786–6792. 10.35940/ijeat.A2978.109119

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИНКЛЮЗИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ ДЛЯ ЛЮДЕЙ С ОСОБЕННЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Родина Наталья,
аспирантка Киевского международного университета,
ул. Львовская, 49, 03179 Киев, Украина, rodin.s@i.ua

В статье освещается проблема формирования инклюзивной образовательной среды для людей с особыми потребностями, анализируются концептуальные основы и основные положения о развитии инклюзивного образования в Украине, раскрывается сущность и содержание таких понятий, как: «среда», «образовательная среда», «окружающая среда», «инклюзивная образовательная среда», «люди с особыми потребностями»; характеризуются общедидактические принципы инклюзивного образования, определяются основные приоритеты и составляющие инклюзивной образовательной среды, которая будет формироваться на принципах доступности, гуманности и эффективности; устанавливаются ее характерные черты, а также выделяются основные направления психологической помощи людям с проблемами психофизического развития, их социализации в обществе.

Ключевые слова: инклюзивное образование; инклюзивная образовательная среда; люди с особыми потребностями; образовательная среда.

FEATURES OF INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT FORMATION FOR PEOPLE WITH SPECIAL NEEDS

Rodina Nataliia,
Postgraduate Student of Kyiv International University,
49 Lvivska Str., 03179 Kyiv, Ukraine, rodin.s@i.ua

The article highlights the problem of forming an inclusive educational environment for people with special problems, analyzes the conceptual framework and basic regulations on the development of inclusive education in Ukraine, describes and expands the essence and content of such concepts as «Environment», «educational environment», «inclusive educational environment», «people with special needs»; characterises general didactic principles of inclusive education, determines the main priorities and components of inclusive educational environment that will be formed on the principles of accessibility, humanity and efficiency; establishes its main features, highlights the main areas of psychological assistance to people with psychophysical development problems, their socialization in society.

The multidimensionality of definitions and definitions in the process of characterization of the basic components of the educational environment is characterized. Various opinions and approaches to understanding the essence of the concept of «educational environment» are considered. The own understanding of inclusive educational environment as a type of educational environment, which provides all subjects of the educational process with equal opportunities for effective self-development, provides a solution to the problem of educating people with special needs by adapting educational space to the needs of each person, variability, favourable psychological microclimate, re-planning of educational facilities so that they meet the needs of all participants in the educational process without exception and ensure the full participation of people in the educational process.

The characteristics of inclusive educational environment as a system of values to the personal development of people with special educational needs, the set of resources (means, internal and external conditions) of their lives in educational institutions and the focus on individual educational strategies.

Keywords: educational environment; inclusive education; inclusive educational environment; people with special needs.

Стаття надійшла до редакції 28.05.2021
Прийнято до друку 17.06.2021